

spalter utan med delad satsyta. Överhuvudtaget har boken getts en förnämlig grafisk form av Gunnar Östman-Inga.

Bildmaterialet i boken förtjänar en speciell olog. Här återges dels gamla foton från museer och privat ägo och de har återgetts med förbluffande skärpa; dels finns här ett mycket stort antal nytagna fotografier i färg. Det är en fröjd att granska dem för deras konstnärliga och detaljdokumentära återgivning. Fotografen heter Jan Gustafsson. Boken är lämplig som gåva inte minst till utländska vänner och en studiebok för designers och konsthanverkare inom den textila sektorn, liksom den är en föredömlig lärobok i etnologisk fältteknik.

Phebe Fjellström

Pia Karlsson och Ingvar Svanberg: Moskéer i Sverige. En religionsetnologisk studie i intolerans och administrativ vanmakt. Tro & Tanke 1995:7. Svenska Kyrkans Forskningsråd. Uppsala. 119 s., ill.

”Muslimerna vädjar ständigt till de kristna att visa samma positiva syn på Muhammed, som de själva gör när det gäller Jesus.” Så sammanfattar religionshistorikern Jan Bergman sin presentation av möten med andra religioner i bokverket ”Islam. Religion – Kultur – Samhälle” (1985). Mer än tio år har gått sedan denna användbara och mångsidiga bok utkom i samarbete mellan Gidlunds förlag och Statens historiska museum. Hur upplysta och toleranta har vi svenskar i gemen blivit under detta decennium? Ett prov på denna vår mångkulturella kompetens, vad gäller Islam, presenteras i Pia Karlssons och Ingvar Svanbergs studie om moskéer i Sverige, om svenskers intolerans och muslimers vanmakt i deras vädjan om förståelse för moskéer och för religionsfrihet.

Kulturell pluralism har dessutom nyligen ur ett idé-politiskt perspektiv behandlats av Hans Ingvar Roth i en studie med titeln ”Mångfaldens gränser” (1996). Båda studierna möts i ett humanistiskt perspektiv på de kulturmöten människor emellan, som äger rum idag. Roth ger, i en behändig framställning, en skiss av den multikulturella diskussion, som nu florerar i forskarsamhällen och på dagstidningarnas kultursidor. Insikten i och behovet av samförståndslösningar, nya nationsbildningar, negativ och positiv diskriminering diskuteras av Roth, som främst hämtar stöd hos amerikanska och kanadensiska forskare, som t.ex. Charles Taylor.

Samhällsinstitutioner och individer råkar dagligen på kollisionsskurs, och vi ser och hör vittnes-

börd om bristande förståelse såväl i den europeiska verkligheten som i vår egen. ”Sjöboaffären” var inte en enstaka lokal samhällsytring. Snabbt och förtjänstfullt presenterades den av Gunnar Alsmark i studien ”Att möta främlingar. Vision och vardag” (1990), både vad gäller dess historiska förklaringsbakgrund som i beskrivningen av den aktuella samtidshistorien.

Vintern 1996 har vi kunnat följa hur ett annat samhälle i möten med pressen använder sin historiska erfarenhet av lokalt samarbete och motstånd gentemot storsamhället som förklaring till bybornas positiva stöd för ”de andra” som kommer utifrån. Samhället är det norrländska Åsele. Något har uppenbarligen hänt lokalt och individuellt i vårt land i relationerna med nykomlingarna. Men hur hanterar vi en så mäktig symbol och konkret manifestation som en moské?

Det är den frågan – och till stora delar svaret på den – som Pia Karlsson och Ingvar Svanberg ger oss i sin bok. Med underrubriken ”en religionsetnologisk studie i intolerans och administrativ vanmakt” anges från början det kulturklimat som råder i landet kring moskéerna som religiösa tempel och byggnadsverk. ”Boken vill belysa”, skriver författarna, ”de kampanjer som under de senaste tio åren bedrivits i vårt land och dra fram i ljuset en främlingsfientlig underström som återfinns i alla sociala skikt och har varierande ideologisk och politisk hemvist” (s. 5). Administrativa källor, pressarkiv och en idag omfattande internationell och inhemsk islamforskning utgör författarnas basmaterial. Det är en rikt faktsäckad studie, som beaktat moské-debatten även i Västeuropa och Norden.

Fyra moskéer finns idag i Sverige, om man räknar in den som tillhör Ahmadiyya-gruppen i Göteborg. De övriga finns i Malmö, Uppsala och Trollhättan. Den senare, som sedan 1982 fungerat väl och problemfritt i sin svenska omgivning, brändes ner i mitten av augusti 1993, men är återuppbyggd i stort samförstånd mellan svenskar och muslimer. Moskén grundades ursprungligen av Uganda-asiater som kördes ut av Idi Amin. I övriga delar av landet har s.k. källarmoskéer fungerat som gudstjänstlokaler.

Man räknar med att de organiserade muslimerna uppgår till 70 000–80 000. Statistik över människors religiösa identitet är, som forskarna understryker, vansklig och en majoritet av dem som invandrat från islam är inte utövande muslimer.

Bokens centrala avsnitt utgörs av en genomgång av det kommunala agerandet mot moskéer runt om i vårt land. En generande läsning, som vittnar om politiska aversioner och bristande kunskaper om vad islam som religion står för och om alla de

positiva samhällsfunktioner som moskén i sig erbjuder män, kvinnor och barn.

Rikets huvudstad saknar till dags dato en moské, men byggandet pågår. Ärendet har bollats mellan kommundelar. Aktioner med varierande aspekter som naturhänsyn, kulturell omgivning, trafikplaner och allmänt estetiska argument har brukats och missbrukats.

Även i Göteborg har moskéns placering ventilerats genom åren, i denna stad med starkt konservativt religiösa motiveringar. Man har dessutom hänvisat till den roll som Åttestupan vid Ramberget på Hisingen spelat i tidigare århundraden! Därtill kom att moskéärendet ansågs negligera en fattig stadsdel i Göteborg, som tidigare inte fått sina anspråk tillgodosedda. Ett moskébygge betraktades som en provokation.

Jag måste tillstå, att man blir beklämd över den låga nivå på vilken moskéfrågorna diskuteras i vårt land. Vi är förvisso ett sekulariserat folk, och därtill har fogats en närmast total brist i förståelse för vad religion betyder som livsmönster och samhällsideologi. Och ändå: För bara några generationer sedan hade vi faktiskt i vårt land en statskyrka som var nitisk i sin folkfostran och kopplade religiös och medborgerlig lojalitet i en sorts ”kyrklig enhetskultur”, som Hilding Pleijel uttrycker det. I katekes och hustavla kodifierades rättesnören i människors tänkande och handlande. Nog finns det i vissa avseenden paralleller att dra och fundera kring mellan ett äldre svenskt kyrkoliv och den samhällsideologi som vi återfinner hos muslimerna. Men den kopplingen görs idag sällan i diskussioner kring samhälle och religion.

Författarna säger sig ha haft ambitionen att ge oss en rättvisande framställning av opinionsyttringarna, även positiva utsagor i t.ex. pressen. Och de finns. Men den totala bilden är dyster. Rädsla, okunskaper, bristande personliga kontakter med muslimer har tillåtit anti-islamska attityder att breda ut sig. Därtill kommer den skrämmande krigsaktiviteten runtom i världen som massmedia presenterar från islamska länder. ”En kategori”, skriver författarna, ”som uppträtt rakryggat och utfört sina jobb som de ska är de många kommunala tjänstemän som i olika sammanhang handlagt moskéärendena... Knastertorra kommentarer till de mest vildsinta motargumenten har ibland varit ett under av saktighet” (s. 98).

Med orden: ”Myndighetsutövning kan inte ersätta personligt ansvar” avslutar Hans Ingvar Roth sin ”mångfaldsbok” och författarna Karlsson-Svanberg ansluter sig till denna tanke. De påpekar också, att runt om i världen fungerar moskéer som en länk mellan muslimer och skulle också kunna

fungera som en länk mellan muslimer och svenskar. Människan är som art anpassningsbar – det gäller både muslimer och kristna svenskar. Integreras gör vi alla i samhället via främst lagar och skatter, men i övrigt borde vi kunna leva sida vid sida i kulturell samsja.

Ovanstående resonemang bygger på författarnas text. Oändligt mycket mer finns att bli underkunnig om i studien ”Moskéer i Sverige”. Svenska Kyrkans Forskningsråd är att gratulera till ett gediget arbete i religionsfrihetens namn.

Tordis Dahllöf

Lauritz Opstad: Premier og Pokaler. C. Huitfeldt Forlag A.S. Oslo 1994. 88 s., ill.

Alla som utövar en eller annan sorts idrott har säkert en dröm om att vara bäst. Är man allra bäst i världen får man en olympisk guldmedalj vid en Olympiad. I andra tävlingar en silverpokal eller kanske en medalj. Det vet till och med vi sofftittande sportentusiaster. Enligt Opstad har någon dansk sagt att ”Sportpokaler skal ikke vurderes efter estetiske kriterier, thi deres værdi ligger på det symbolske plan, og deres dimensioner er undertiden omvendt proportional med deres betydning”. Dock är det Opstads avsikt att ge en estetisk värdering av några sportpokaler eller -priser med fokus på de norska kungarnas skänkta priser. Dessa ger nämligen en bild av norskt silversmide under en ganska lång period. Under unionstiden 1814 till 1905 började idrottstävlingar så småningom att bli populära och årligen arrangerade evenemang. Från 1872 till 1905 var Oskar II av Sverige och Norge den ädle givaren och i många fall även prisutdelaren. När det var svåra tider hände det att Oskar II inte gav en kungapokal men kontanter i klingande guld. Kungens pris har alltid skattats högt i Norge – det estetiska värdet kan väl ibland diskuteras.

Boken ger en historisk överblick av sportpriser från bl.a. sådana som nämns i Illiaden, där priset för stridsvagnskörning kunde vara en ung kvinna förfaren i husliga dygder. För andra sportgrenar kunde det vara ett antal amforor fyllda med olivolja vilket var mycket värdefullt och möjligen kan jämföras med vad nutidens sporthjältar tjänar.

Den tidigaste säkra dokumentationen i Norden ger Olaus Magnus i sitt stora bokverk Historia om de nordiska folken som utkom i Rom 1555. Där berättas om skridskoåkning och skidlopp som kunde ge vinnarna dyrbara priser som hästar, svärd, silverskedar m.m. Fågelskyttetävlingar var ytterst populära och Olaus Magnus återger en sådan i en